

אורינט אקספרס

ביטאון לעניינים מזרח תיכוניים
מטעם תלמידי המחלקה ללימודי המזרח התיכון
אוניברסיטת בר-אילן
טבת תשס"ט – ינואר 2009

תוכן העניינים

דבר המערכת – עמ' 3

תורכיה – מה קורה לארדוהאן – ד"ר אפרת אביב – עמ' 4

אלג'יריה – מאבק השפות באלג'יריה – מערכת החינוך – יהל שרעבי – עמ' 6

אינטרנט בעולם הערבי - חסימת YouTube בעולם הערבי והאסלאמי – ד"ר טל פבל – עמ' 8

סעודיה – יום הולדת שמח? לא בסעודיה! – ד"ר יוסי מן – עמ' 12

אסלאם – בתולות גן עדן – חן עמר – עמ' 13

דעות, פוליטיקה ופרשנות - המצב הפנימי בעזה ביום שאחרי – ציונית פתאל-קופרווסר –

עמ' 15

קולות מן המזרח – הסרט *Caramel* סלון היופי של לבנון – דלית אטרקצ'י ודני נאור –

עמ' 17

עורך: ד"ר יוסי מן

כתובת לתגובות: orient.express.biu@gmail.com

© כל הזכויות שמורות למערכת אוריינט אקספרס

ההפצה מותרת. המעוניינים להשתמש בתכנים מתוך הגיליון יעשו זאת באישור מערכת

אוריינט אקספרס

דבר המערכת

מבצע "עופרת יצוקה" הסתיים, לעת עתה, בהפסקת אש. לא יכולנו להתעלם מן המלחמה אשר נוגעת לכל אזרח במדינה. לכן, שתי הכתבות הראשונות מוקדשות למלחמה. האחת, כתבתה של ציונית פתאל-קופרווסר עוסקת במצב בעזה בימים שלאחר המלחמה. הכתבה השנייה, של ד"ר אפרת אביב, עוסקת בתורכיה ובמניעיה לצאת נגד ישראל בעת המלחמה. עם זאת, רצינו להמשיך ולפרסם ידיעות על העולם הערבי והמוסלמי כפי שפרסמנו עד עתה, כתבות אשר לא בהכרח עוסקות בפוליטיקה.

בגיליון זה, נביא את הכתבה השלישית בסדרה, על מאבק השפות באלג'יריה. בנוסף נעסוק בסוגיית חגיגות ימי ההולדת בסעודיה, בחסימות החוזרות ונשנות של אתר האינטרנט *YouTube*, ובתולדות גן העדן. במדור קולות מן המזרח נביא פרשנות לסרט הלבנוני *Caramel*.
אנו תקווה כי הגיליונות הבאים יראו אור בעיתות של שקט ושלוש.

בשער עם כיוון השעון:

- אורהאן פאמוק – סופר תורכי - התמונה נלקחה מתוך: http://fullmoonfever.files.wordpress.com/2007/10/pamuk_orhan-200505122.gif
- אום כולתום – התמונה נלקחה מתוך: <http://www.asharqalawsat.com/2006/06/02/images/tvsupplement.366186.jpg>
- היפאא והבי – התמונה נלקחה מתוך: <http://www.artonline.tv/Entertainment/NewsDetails.aspx?newsID=5877>
- נשיא מצרים חסני מבראכ – התמונה נלקחה מתוך: <http://www.assabeel.info/inside/print.asp?id=7375&version=6068§ion=80>
- שליט לוב, מעמר קדאפי – התמונה נלקחה מתוך: <http://foad5.blogfa.com/8609.aspx>
- הזמרת הלבנונית נאנסי עג'רם – התמונה נלקחה מתוך: <http://www.x3x2.com/vb/showthread.php?t=12044>
- הזמרת הלבנונית פירוז התמונה נלקחה מתוך: <http://www.drdcha.com/vb/showthread.php?t=53769>
- הסופר המצרי נגיב מחפוט' – התמונה נלקחה מתוך: <http://www.misrians.com/event.php>

תורכיה

מה עובר על ארדוהאן?

ביום שני ה-5 בינואר 2009 צוטט ראש ממשלת תורכיה ארדוהאן באומרו: "במוקדם או במאוחר משלמים על דיכוי", "ישראל משתמשת בכוח לא פרופורציונאלי", "צדק אלוהי ייעשה".¹ ארדוהאן, שבאופן מסורתי מקיים מערכת דיפלומטית ידידותית עם ישראל, יצא הפעם מגדרו כדי לגנות את ישראל בהצהרות שטרם נשמעו כמותן בשנים האחרונות. המעבר החד משחות עם ישראל על עתיד הסכם השלום עם סוריה, לגינוי חריף, מעלה תהיות באשר לנסיבות שהביאו את ראש ממשלת תורכיה לשנות את מדיניותו כלפי ישראל.

עמדתו של ראש ממשלת תורכיה כלפי ישראל נגזרת בראש ובראשונה מדעת הקהל במדינה כלפי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. דעת הקהל בתורכיה בימים אלו כוללת ביקורת קשה מאד נגד ישראל וחלק מתושביה סוברים, כי על הממשלה התורכית לנקוט במדיניות אנטי-ישראלית. המבצע הצבאי בעזה עורר עוד יותר את התחושות הקשות אשר רווחות בשנים האחרונות, בעיקר מאז אינתיפאדת אל-אקצא, כלפי ישראל ברחוב התורכי. בעקבות המשבר בעזה יצאו רבים לרחובות על מנת למחות נגד מדיניות ישראל בשטחים. בשלב זה מתקיימות הפגנות קבועות מול הקונסוליה הישראלית, שמכונה בפי המקומיים "השגרירות הציונית", באיסטנבול ומול שגרירות ישראל באנקרה.

ניתן לחלק את המפגינים לשלוש קבוצות עיקריות. הקבוצה הראשונה היא קבוצת האסלאם הרדיקלי. הכוונה היא

לקבוצות מוסלמיות-רדיקליות אשר נמצאות בתוך תורכיה. הקבוצות הללו פועלות בעיקר מתוך מסגדים וקוראות לתנועת החמאס להמשיך בהתנגדות. בקרב קבוצות אלו ניתן למצוא רבים שקוראים ל"המשך האינתיפאדה העולמית" ואף מבקשים מאלוהים להיפרע מישראל כמו שנכתב באחד השלטים שהונפו במהלך ההפגנות: "יא אלוהים מחץ את ישראל".² מרבית התומכים בזרם זה נושאים במהלך ההפגנות תמונות של מנהיג ארגון חזבאללה חסן נצראללה וכן של השיח' אחמד יאסין. כמו כן, רבים מקרב קבוצה זו מבקרים את מנהיגי מדינות ערב על שאינם מסייעים לפלסטינים ונכנעים ללחץ האמריקני.

הקבוצה השנייה היא קבוצת השמאל המרקסיסטי-לניניסטי. הקבוצה הקומוניסטית התורכית ידועה בשנאתה לישראל. תנועות השמאל בתורכיה יצרו קשרים עם ארגונים פלסטינים החל מסוף שנות ה-60. פעיליהם עברו הכשרה בקובה ואף שלחו את אנשיהם להתאמן במחנות טרור בירדן ובלבנון. חלק מהפעילים השתתפו בפעולות כנגד ישראל במלחמת ההתשה ובתמורה סיפקו להם הפלסטינים אמצעי נשק וחבלה. לחלק מהקבוצות הללו אגינדה אנטי מערבית ניהיליסטית, אבל גם אנטי ישראלית.

העיתונות המזוהה עם השמאל הרדיקלי בתורכיה יצאה אף היא בתקיפות נגד ישראל והצהירה כי "ישראל רצחה את השלום עם עופרת יצוקה" ובשלטים שלהם נאמר: "השמידו את ישראל, צאו מפלסטיין" או "מוות לאמריקה ולישראל".³ בתנועות השמאל התורכי נוטלים חלק גם אנשי

² *Vakit*, 29 December 2009.
³ *Radikal*, 29 December 2009.

¹ *Sabah*, 4 January 2009.

כמה שיותר תומכים. לפיכך מבקש ארדוהאן לבסס את מעמדו ברחוב התורכי על ידי קריאות נגד ישראל, שמעניקות לו נקודות בזירה המקומית.

סיבה נוספת למדיניות הנוקשה של ארדוהאן כלפי ישראל, קשורה בשאיפתה של תורכיה להפוך לכוח אזורי במזה"ת. תורכיה, שבמשך שנים צידדה בהצבת כוח אירופי באזור, מבקשת בעשורים האחרונים להיות כוח מוביל במזה"ת ולהוות גורם רב השפעה בעיצוב היחסים הפנימיים במזרח התיכון. בעיני ההנהגה התורכית, העובדה כי מדינתם משלבת מערב ומזרח, דת וחילוניות, יחסים נאותים הן עם מדינות ערב והן עם ישראל, מכשירה אותה לבסס את מעמדה כמנהיגת המזרח התיכון. לפיכך כחלק מניסיונותיה לבסס את כוחה באזור היא נדרשת להשיג את תמיכתן של מדינות ערב ולהצניע את יחסיה עם ישראל. כך למשל המעורבות של תורכיה במאמצי השלום בין ישראל ובין סוריה (ולא משנה אם המניע הוא להסיט את ממשלת סוריה מן המחלוקת ההיסטורית הסורית-תורכית בנושא אלכסנדרטה או חבל האתאי – Hatay - או הרצון ליצור הפרדה בין איראן לסוריה), הינו ניסיון נוסף שלה לבסס את מעמדה האזורי.

ואולם בניגוד לנאמר לעיל, אין לחפש סיבות עמוקות מדי לתמיכה התורכית בפלסטינים. הסיוע התורכי לפלסטינים בשטחים אינו תופעה חדשה, אם כי נראה שהתורכים הגבירו אותו בשל המשבר ביחסים עם ממשלת ישראל. ימים ספורים טרם מבצע "עופרת יצוקה" ביקר ראש הממשלה אולמרט באנקרה ושוחח עם ארדוהאן על תהליך השלום עם סוריה. רק מעט לאחר מכן, נודע לארדוהאן כי אולמרט נתן "אור ירוק" למבצע בעזה. ארדוהאן

תקשורת, אנשי אקדמיה ואמנים. ההשפעה של אלו הביאה את הקריאות נגד ישראל גם אל תוך הקמפוסים. כך למשל, לפני כחודש הוצג באחת האוניברסיטאות הממשלתיות הטובות ביותר בתורכיה, "אוניברסיטת הבוספורוס", דוכן נגד ישראל הקורא לסטודנטים להצטרף להפגנה מול הקונסוליה הישראלית.

הקבוצה השלישית ואולי המסוכנת ביותר היא קבוצת הלאומנים התורכים. קבוצה זו נתנה את קולה בבחירות לפרלמנט ל"מפלגת התנועה הלאומית" (Milliyetçi Hareket Partisi). מפלגה זו, שזכתה במקום השלישי בבחירות (עם מעל 14% אחוזי הצבעה), חרטה על דגלה אגינדה תורכית לאומנית המתנגדת להענקת זכויות למיעוטים החיים בתורכיה כמו גם אגינדה אנטי מערבית וכמובן אנטי ישראלית. מקרב זרם זה יצאו רבים המתנכלים למיעוט היהודי בתורכיה, הנאמד ב-17 אלף יהודים, ומצהירים חדשות לבקרים כי אין לאחרונים מקום במדינה.

הקריאות האחרונות ברשימת התפוצה של המפלגה, תובעות להחרים סחורות וחברות אמריקאית וחברות מערביות (דוגמת "מקדונלדס" ו-"איקאה") וחברות בבעלות יהודית (למשל קנייניו של ג'ק קמחי, אחד הטייקונים היהודים בתורכיה). מגמה זו מדאיגה מאוד את תושביה היהודים של תורכיה, שכן, הימין הלאומני אינו בעל מאפיינים דתיים ובמקרים לא מעטים נמנים עליו גם אינטלקטואלים תורכים.

מול תנועות רדיקליות אלו צריך ארדוהאן להתמודד בבחירות לרשויות המקומיות שיתקיימו בחודש מרס הקרוב. בבחירות אלו נוטלות חלק 19 (!) מפלגות, המבקשות להצדיק את ייחודן ולגייס להן

להחרים את התיירים מישראל ואף אמר שכל המניף שלט בו נאמר כי כניסת ישראלים אסורה, פוגע ישירות בענף התיירות התורכי.

לאור כל זה, ולמרות הלחצים מצד תורכיה וכן האמירות חסרות התקדים יש להתייחס לתורכים בהרבה סבלנות והבנה. נראה שהתייחסות סובלנית תשרת את האינטרסים של ישראל בטווח הארוך. יש לבחון את התדרדרות היחסים בטווח הארוך ולראות אם אכן תורכיה יכולה לשמור על יחסיה הטובים המסורתיים עם ישראל או לא.

ומה לגבי התורכים? כבר בערב השנה האזרחית החדשה הם החלו לעסוק בסוגיה אחרת, שמעסיקה אותם הרבה יותר, הסוגיה הכלכלית. התקוות לשינוי חיובי, בעיקר בכיוון הכלכלי, אינה מצליחות להתגשם והדבר גורם לחשש רב בציבור. ניתן לסכם את תחושותיהם של אזרחי תורכיה בציטוט מן העיתון *Sabah* ב-29 בדצמבר 2008, ובו נאמר:

Türkiye için 2009'un zor ve tehlikeli bir yıl olacağı. " Nice yıllara!
שנת 2009 תהיה שנה קשה ומסוכנת לתורכיה. שנה טובה!

ד"ר אפרת אביב

אלג'יריה

מאבק השפות באלג'יריה -

מערכת החינוך

לאחר שבכתבות הקודמות סקרתי את התפתחות המאבק המיליטנטי על זהות השפה באלג'יריה, אסקור כעת את

מצדו כעס, התאכזב ונעלב. העיתונות התורכית שביקשה את תגובתו של ארדוהאן לאירועים, הדגישה את האכזבה של ראש ממשלת תורכיה מהצעד שביצע אולמרט מאחורי גבו. כתוצאה מכך הפסיק ארדוהאן את מאמצי התיווך שלו בזירה הסורית והוסיף כי הברוטאליות הישראלית מהווה בעיה עבור תורכיה שמצטיירת כידידתה של ישראל.⁴ אמירותיו של ארדוהאן עלו שלב עם קריאתו להחרמת ישראל באו"ם. הצהרה זו היתה אולי הקשה ביותר שהשמיע ארדוהאן כלפי ישראל עד כה.⁵

לאור המצב בזירה המדינית הפנימית והחיצונית, ניתן להבין את מניעיו של ארדוהאן בהתבטאויותיו נגד ישראל. אך למרות האמירות הקשות צריך לזכור כי לתורכיה קשרים צבאיים הדוקים עם ישראל (נושא רכישת הנשק הוקפא באחרונה בתורכיה בשל המגמה לייצור עצמי ולא כאקט אנטי ישראלי) וכן קשרים מדיניים חמים שבאו לידי ביטוי בביקורים של אישים רמי דרג מישראל בתורכיה כדוגמת הנשיא קצב ב-2003, הנשיא פרס ב-2007, רה"מ אולמרט ב-2008 וכו'.

כמו כן, תורכיה עדיין זקוקה ללובי היהודי בכדי לגשר בינה לבין וושינגטון. מעבר לכך, תורכיה מעוניינת להפוך לכוח מתווך במזה"ת. כך, ניסה נשיא תורכיה, עבדוללה גול, לומר שאמנם תורכיה ביקרה את ישראל אך גם דאגה לקדם את ניסיונות התיווך בין הצדדים, בכדי לשים קץ למבצע בעזה. כלומר הביקורת התורכית על ישראל לא הייתה סתמית אלא חלק ממאמץ תיווך.⁶ כדאי גם להזכיר את דבריו של שר התיירות התורכי, שקרא לבתי מלון באנטליה שלא

⁴ *Hürriyet*, 29 December 2008.

⁵ *Milliyet*, 29 December 2008

⁵ *Hürriyet*, 16 January, 2009.

⁶ *Hürriyet*, 18 January, 2009.

* ד"ר אפרת אביב מלמדת במחלקה ללימודי המזה"ת בבר אילן, מתמחה בתנועות אסלאמיות בתורכיה ובלימודים תורכיים.

מדינות ערב, דת האסלאם והחברה האסלאמית העולמית. אף על פי כן, רק בשנת 1989 סיים המחזור הראשון של בית ספר תיכון באלג'יר את חינוכו המלא (4 שנות לימוד) בשפה הערבית. עד לשנה זו למדו בתיכונים ממשלתיים בעיקר בשפה הצרפתית.

למרות ניסיונות הערביזציה של ממשלת אלג'יריה, המשיכו רוב האזרחים המשתייכים לאליטה החברתית כלכלית האלג'ירית² לשלוח את ילדיהם לבתי הספר הפרטיים בהם לומדים בעיקר בשפה הצרפתית. העשירון העליון ראה בצרפתית שפה החשובה לחינוכו, השכלתו והתפתחותו של הילד. האליטה האלג'ירית מתנגדת לתהליך הערביזציה וטוענת שתהליך זה יחזיר את אלג'יריה לעידן ימי הביניים. שכבה זו בחברה האלג'ירית נושאת את עיניה אל המערב ואורחותיו ודוחה בכל תוקף את השיבה למסורת בחברה הערבית-אסלאמית.³

התפתחות החינוך באלג'יריה. החינוך באלג'יריה מוענק חנים לכל הילדים, בנים ובנות, מגיל שש ועד הגיעם לגיל שש-עשרה. לאחר עצמאותה של אלג'יריה בשנת 1962 ביצעה הממשלה רפורמות במערכת החינוך. בעוד שבשנת 1962 היו באלג'יריה רק כ-10% יודעי קרוא וכתוב הרי שכיום 71% מכלל האוכלוסייה הינם יודעי קרוא וכתוב. אם בשנת 1963 למדו בתוך מסגרת החינוך הממשלתית והפרטית רק 850,000 תלמידים, שהיוו 25% מכלל בני הנוער הזכאים לחינוך ממשלתי, הרי שבשנים שלאחר מכן, כתוצאה מפעולות הממשלה, הלך וגדל מספר התלמידים והכפיל את עצמו. בסוף שנות השישים ותחילת שנות השבעים, שלחה הממשלה מורים להשתלמויות נרחבות בכל תחומי הלימוד. כמו כן, בתים של מתיישבים זרים צרפתים, איטלקים ויהודים, שהיגרו מאלג'יריה הפכו לכיתות לימוד חדשות ומשופרות. לפיכך, פעולות אלו של הממשלה הביאו לגידול ניכר במספר התלמידים במערכת החינוך בשנים הבאות. נתונים אלו ממחישים את הישגיה של אלג'יריה העצמאית בארבעים ושש שנות עצמאותה.¹

הממשלה החליטה להחיל על מערכת החינוך הממשלתית, תהליך של ערביזציה. היא דאגה לאמן מורים, הן אלג'ירים והן ממדינות ערב אחרות, דוברי השפה הערבית בשיטות וגישות ללימוד השפה הערבית. קבלת השפה הערבית על החברה האלג'ירית אמורה הייתה להוביל לשינויים בליבה של החברה ובתפיסת העולם שלה. החדרת השפה הערבית, שפת הקראן, יוצרת זיקה בין אלג'יריה העצמאית לבין

² האליטה החברתית באלג'יריה מחולקת לשני רבדים: הרובד הראשון הוא שכבת הפקידות העליונה. אלו אותם פקידים בשירות הציבורי ובשירות הממשל, והחוקרים הקובעים את המדיניות הכלכלית חברתית של אלג'יריה. הרובד השני הוא היצרנים והמממנים, הפועלים במגוון תחומים: ייצור, הובלה, מסחר, ייצור פחם ובעלי החברות הלאומיות בתחומי האלקטרוניקה, הנפט והגז. ראו: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/algeria_econ_1971.jpg

³ James Coffman, "Does the Arabic Language Encourage Radical Islam", *The Middle East Quarterly*, Vol. 2, No. 4, (December 1995). מחבר המאמר הוא יו"ר המוסד *America-Mideast Educational and Training Services, Inc.* בתוניסיה, במאמרו הוא מציג את גישתו המטילה את האחריות על השפה הערבית הכופה את חיבורה לאסלאם הרדיקלי שהתפתח בין השאר בתוך החברה האלג'ירית. ראה גם: <http://www.meforum.org/article/276>

¹ http://encarta.msn.com/text_761554128_1/Algeria.htm
http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/algeria/dz_appen.html#table2

הצרפתית נשארו חקוקות בסלע בכל תחומי החיים באלג'יריה. למרות מלחמת העצמאות האלג'ירית נגד צרפת, המדינה הריבונית של אלג'יריה והאליטה החברתית-כלכלית בתוכה לא מסוגלת להתנתק מהתרבות הצרפתית. העובדה שהשפה הצרפתית היא שפת מוסדות הלימוד הגבוהים ובתי הספר הפרטיים, מדגישה את ניצחונה של תרבותה של צרפת על פני האסלאם הרדיקלי, ותהליך הערביזציה שהתפתח באלג'יריה עם עצמאותה. למרות שהערבית היא שפת בתי הספר היסודיים והתיכוניים, הרי שכל נער ערבי-מוסלמי או ברברי-מוסלמי יודע, שעל מנת להתקדם ולהצליח בחייו הוא חייב ללמוד על בוריה את השפה הצרפתית ואת תרבות צרפת. לכן, אלג'יריה ללא השפה הצרפתית, התרבות הצרפתית, הפולקלור ובתי הקפה, אינה מסוגלת להיות אלג'יריה.

יהל שרעבי*

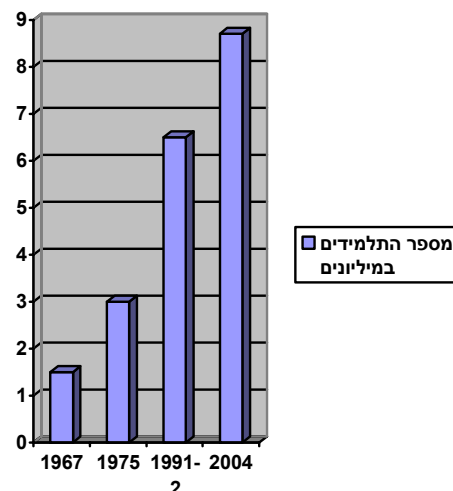
אינטרנט

חסימת YouTube בעולם הערבי

והאסלאמי

אתר האינטרנט *Youtube*, הנחשב לאתר השני בפופולאריות שלו באינטרנט, מהווה יעד לחסימות מצד מדינות רבות ברחבי העולם מאז הקמתו בפברואר 2005. אתר זה משמש במה להצגת סרטוני וידאו המועלים על ידי המשתמשים. סרטונים אלו הינם בנושאים שונים ומגוונים, החל בסרטונים מוזיקליים וכלה בסרטונים בעלי אופי פוליטי.

בשל אופיו של האתר והמדיה הויזואלית המוצגת בו, הוא מהווה כר

הממשלה ניסתה להכניס את השפה הערבית גם אל המוסדות להשכלה גבוהה. אך נראה שניסיון זה נכשל. באלג'יריה יש כעשר אוניברסיטאות המרוכזות בערים הגדולות של המחוזות. האוניברסיטה הוותיקה ביותר היא אוניברסיטת אלג'יריה אשר נוסדה על ידי הצרפתים בשנת 1879, והיא ממוקמת בעיר הבירה אלג'יר. באוניברסיטה יש פקולטות שונות: משפטים, רפואה, מדעים מדויקים, כלכלה, לימודי האסלאם והפקולטה לספרות ושפות. השפה המדוברת והנכתבת ברוב השיעורים וההרצאות באוניברסיטת אלג'יריה היא צרפתית. כמו כן, רוב העבודות לתארים מתקדמים, נכתבות בשפה הצרפתית. נראה שהסטודנטים האלג'ירים הבינו שאם ברצונם ללמוד לתארים מתקדמים עליהם ללמוד את השפה הצרפתית. לדידם, הערבית היא שפת הדת, העם, המסורת והשמרנות, בעוד שהצרפתית היא שפת הקדמה, הטכנולוגיה, המערב, שפת הגלובליזציה והמודרניזציה.

לאור כל התהליכים שעברו על החברה באלג'יריה ב-178 השנים האחרונות, ניתן לומר ללא כל צל ספק, שהתרבות והשפה

* יהל שרעבי הוא דוקטורנט במחלקה ללימודי המזרח"ת בבר אילן. מתמחה בנושא היחסים הדיפלומטיים בין ארצות-הברית לבין מדינות המגרב בשנות השישים והשבעים.

מרוקו – במאי 2007 נחסם האתר למשך חמישה ימים בשל סרטונים המציגים את יחס הממשל לתושבי סהרה המערבית.⁴

סודאן – ביולי 2008 דיווח בלוגר סודאני על חסימת האתר במדינה.⁵

סוריה – במחצית השנייה של שנת 2007 נחסם האתר מספר פעמים.

בסוף יולי 2007 דווח על כך שהאתר חסום לשימוש מכל ספקיות האינטרנט במדינה וכי בעת ניסיון להיכנס אל האתר מתקבל עמוד ריק.⁶

בסוף אוגוסט 2007 דווח על חסימת האתר ככל הנראה בגלל סרטון המציג את אשת הנשיא כמרלין מונרו על עקבים גבוהים ושמלה מתנפנפת בעת קבלת פנים בשדה התעופה לצד בעלה.⁷

בסוף נובמבר 2007 דווח על חסימת 109 אתרים שונים וביניהם *Youtube* בעיקר בשל ביקורת המובעת בהם נגד השלטונות, תוך ציון כי מספר האתרים החסומים הוכפל בשבועיים הקודמים לדיווח.⁸ כמו כן הועלתה הטענה כי יותר ויותר אתרים

להצבת תכנים העלולים להיחשב כפוגעים במדינות ובתרבויות מסוימות. כך למשל עלולים אלו לפגוע ברגשות הציבור (וברגשות המשטר) מבחינה דתית, מוסרית, תרבותית ופוליטית. בשל כך נחסם האתר, בצורה זו או אחרת, במדינות העולם בכלל ובמדינות ערב והאסלאם בפרט.¹

בין השנים 2006-2008 נחסם האתר במדינות ערב והאסלאם כדלקמן:

איחוד האמירויות – האתר נחסם במחצית 2006 בשל הצגת סרט דוקומנטארי בן שבעה חלקים על הבאת נשים ארמניות לתעשיית הזנות בדובאי.

אינדונזיה – האתר נחסם למשך מספר ימים במהלך מאי 2008 בשל פרסום קדימון לסרט 'פנתה', אותו יצר גרט וילדרס, חבר הפרלמנט ההולנדי לשעבר. הסרט יוצא נגד הקראן ומציג את האסלאם באור שלילי.

איראן – בדצמבר 2006 בוצעה חסימה גורפת של האתר וכן אתרי שיתוף אחרים בטענה כי אלו אינם מוסריים.²

מצרים – בנובמבר 2007 דווח על חסימת חשבוננו של משתמש מקומי באתר.³

⁴ MoTIC, "YouTube censuré par Maroc Telecom!!!", 25.05.2007.

<http://motic.blogspot.com/2007/05/youtube-censur-par-maroc-telecom.html>

John Thorne, "Moroccans cut off from YouTube,"

http://www.usatoday.com/tech/products/2007-05-29-4240815103_x.htm

⁵ *Too Huge World*, "youtube blocked," 27.07.2008.

<http://toohugeworld.wordpress.com/2008/07/27/youtube-blocked>

⁶ Moey, "Youtube is blocked in Syria," *revealed'08*, 28.07.2007

<http://moey.net/2007/07/28/youtube-is-blocked-in-syria>

⁷ Curt, "YouTube Blocked in Syria," *Committee to Protect Bloggers*, 30.08.2007

<http://committeetoprotectbloggers.org/2007/08/30/youtube-blocked-in-syria>

⁸ *Reporters Without Borders*, "More than 100 websites blocked in growing wave of online censorship,"

http://www.rsf.org/article.php3?id_article=24671

¹ אודות תפוצת האינטרנט בעולם הערבי והאסלאמי ושיעור חדירתו ראה.

Internet World Stats, "Internet Usage Statistics,"

<http://internetworldstats.com/stats.htm>

² *YNET*, "איראן חוסמת את YouTube.com", 06.12.2006

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3336683,00.html>

³ Amira Al Hussaini, "YouTube Disables Activist's Account," *Global Voices Online*, 28.11.2007.

<http://www.globalvoicesonline.org/2007/11/28/egypt-youtube-disables-activists-account>

Reporters Without Borders, "YouTube restores human rights blogger's account," 04.12.2007.

http://www.rsf.org/article.php3?id_article=24584

התורכית, כאמל אתא-טורק ובאחדות המדינה ואופייה.

במרץ 2007 נחסם האתר למספר ימים בגלל סרטון הפוגע באבי האומה וכלל רמיזות הומוסקסואליות לגביו. הסרטון הועלה לאתר ככל הנראה בידי משתמשים יוונים על רקע הסכסוך המתמשך בין שתי המדינות בנוגע לקפריסין. בית המשפט החליט על ביטול הצו לאחר שהסרטון הפוגע הוסר מהאתר.¹¹

בספטמבר 2007 דיווח על חסימת האתר, הפעם בשל סרטון לאומני שהוצג בו, סרטון המהלל רצח של עיתונאי ארמני.¹²

בינואר 2008 נחסם האתר בהוראת בית המשפט ככל הנראה בשל סרטים שהתפרסמו בו ומעליבים את אבי האומה.¹³ במהלך מאי 2008 נחסם האתר לשבוע בהוראת בית משפט, הפעם בטענה כי אין לו אישור מהרשויות במדינה.

במהלך נובמבר 2008 נחסם האתר בהוראת בית המשפט באנקרה בשל תכנים הפוגעים באבי האומה והתומכים במפלגה הכורדית ה-PKK.¹⁴

נחסמו בשנתיים האחרונות לעומת זמנים קודמים בהם הותרה גישה לאתרים שנחסמו בעבר.

פקיסטאן – ממשלת פקיסטאן החלה לחסום את האתר בתחילת 2006. רשות התקשורת הפקיסטאנית הנחתה את 70 ספקיות האינטרנט במדינה לחסום אתר זה ועוד 11 אתרים נוספים שהציגו את הקריקטורות מעוררות המחלוקת של הנביא מחמד.

ב-22 בפברואר 2008 נחסם האתר שוב בשל קדימון לסרט 'פתנה'.⁹ החסימה הוסרה כעבור ארבעה ימים עם הסרת הסרטון משרתי האתר.

תוניסיה – בתחילת נובמבר 2007 דווח כי האתר נחסם מבלי לפרט את הסיבה לכך. חסימה נוספת בוצעה במאי 2008 בשל סרט שהועלה לאתר ובו עדויות של אסירים פוליטיים לשעבר ופעילי זכויות אדם.¹⁰

תורכיה – מדינה זו ייחודית בכך שלהבדיל מאירועי חסימה חד פעמיים, כמצוי בחלק מהמדינות או חסימה גורפת כבאחרות, הרי שבה ניתן למצוא אירועים חוזרים ונשנים של חסימת האתר. ייחוד נוסף מצוי בעובדה שההנחיה לחסימה מגיעה מן המערכת המשפטית אל חברת התקשורת הממשלתית. זאת, על פי רוב, בשל סרטונים המועלים לאתר הפוגעים בדמותו של אבי האומה

¹¹ YNET, "טורקיה: הוסרה החסימה של אתר YouTube", 11.03.2007, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3374877,00.html>

Alex Zaharov-Reutt, "Shock: Is YouTube cooked in Turkey?", *iTWire*, 08.03.2007. <http://www.itwire.com/content/view/10258/53>

¹² Sami Ben Gharbia, "Turkey Blocks YouTube. Again", *Global Voices Advocacy*, 19.09.2007 <http://advocacy.globalvoicesonline.org/2007/09/19/turkey-blocks-youtube-again>

¹³ YNET, "טורקיה חוסמת שוב את אתר YouTube", 20.01.2008 <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3496610,00.html>

¹⁴ *Reporters Without Borders*, "YouTube censored yet again by another court order blocking access", 25.11.2008. http://www.rsf.org/article.php3?id_article=9421

⁹ *redOrbit.com*, "World Governments Target YouTube", 11.03.2008 http://www.redorbit.com/news/technology/1290882/world_governments_target_youtube/index.html

הארץ, "פקיסטאן מחרימה את יו-טיוב בעקבות סרטון נגד הקוראן", 25.02.2008. <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/957435.html>

¹⁰ Sami Ben Gharbia, "Human rights videos besiege the Tunisian Presidential palace", *Global Voices Advocacy*, 27.05.2008. <http://advocacy.globalvoicesonline.org/2008/05/27/human-rights-videos-besiege-the-tunisian-presidential-palace>

מלבד תורכיה, בה אירועי החסימה הינם על פי צווי בית משפט, הרי שביתר המדינות החסימה הינה תוצר של החלטת ממשלה או של רשות התקשורת.

הנהלת האתר נעתרת לעיתים לבקשת הממשלות ומסירה את הסרטונים הבעייתיים.

לאור אופיו של האתר, המאפשר למשתמשים להציג סרטונים בנושאים שונים, הרי שהוא יוצר אתגר ממשי למדינות ברחבי העולם ובעיקר לאלו הערביות והאסלאמיות בכל האמור ביכולת הממשל לחסום אתר בעל פופולאריות ותפוצה כה נרחבים לפרקי זמן ארוכים. כל אחת ממדינות אלו חוסמת את האתר משיקוליה ולפרקי זמן משתנים. החסימה מתבצעת בהתאם לאופייה של החברה ותרבותה, מידת הריכוזיות הקיימת בה ואופיו של הממשל. בשל תפוצתו הרבה והרגישות הקיימת לתכניו, ניתן לראות בחסימתו ובהתייחסות אליו מעין 'נייר לקמוסי' למצב חופש האינטרנט בכל מדינה ומדינה.

ד"ר טל פבל*

ניתן לראות מספר קווים מאפיינים בפעילות מדינות ערביות ואסלאמיות נגד האתר *YouTube*:

האתר נחסם בצורה זו או אחרת גם בברזיל, אוסטרליה, בורמה, סין ותאילנד, אולם מרבית החסימות מבוצעות בעולם הערבי והאסלאמי.

כמו לגבי חסימת אתרים אחרים, נחלקות המדינות בין אלו החוסמות אתר זה משיקולים מוסריים-ערכיים-תרבותיים לבין אלו החוסמות אותו משיקולים של פגיעה במשטר. כן נחסמים תכנים בהם מובעת ביקורת על שליטים קודמים או עכשוויים או תכנים המתייחסים לסוגיית זכויות האדם במדינה.

אף לגבי משך החסימה קיימת חלוקה ברורה. בין אלו החוסמות את האתר למספר מועט של ימים ועל פי רוב בשל סרטונים ספציפיים, לבין אלו החוסמות את האתר באופן קבוע או לפרקי זמן ארוכים.

* ד"ר טל פבל הוא מומחה לאינטרנט במזרח התיכון ובעולם האסלאמי ובעל אתר בנושא זה - <http://www.middleeast-internet-monitor.com>

"יום הולדת שמח"?! - לא בסעודיה

המוסלמי, וטען כי מקורו במנהג פגאני שמפאר את בני האדם על חשבוננו של האל. לפיכך ממשיכו של מייסד התנועה פעלו למיגור התופעה, וביקשו למנוע בצורה אלימה את טקסי יום ההולדת של הנביא ושל אזרחים בכל שטחי האסלאם.

באופן עקרוני אוסר הממסד הדתי בסעודיה לערוך ימי הולדת בשטחי הממלכה. למרות זאת, בחלקים שונים של המדינה נוהגים רבים לציין את האירוע וכן לחגוג "חגים" מערביים נוספים כדוגמת הסילבסטר, "יום האם" ואף "יום האהבה". בדוכנים ובלוחות פרסום ברחבי סעודיה, בעיקר באזור המערבי והמזרחי של הממלכה, ניתן למצוא אביזרים וכן צוותי בידור שמסייעים ליצירת אווירת יום ההולדת כפי שנהוג במערב. מרבית התושבים המציינים את האירוע הם זרים, המהווים כחמישה מיליון מ-27 מיליון תושבי המדינה, אשר מבקשים לקיים אורח חיים דומה לזה שניהלו בארץ מוצאם, זאת למרות העובדה שמדובר במדינה אסלאמית אדוקה.

סוגיית יום ההולדת עלתה בעקבות פסק הלכה מהפכני שפרסם השיח' סלמאן עוודה, איש דת ליברלי שמרבה לנגח את הממסד הדתי בסעודיה. לטענתו, במידה

לוחות המודעות בסעודיה מלאים באחרונה בצווים האוסרים על עריכת ימי הולדת בשטחי הממלכה.¹ בצווים המלכותיים נאמר כי אזרחי המדינה נדרשים שלא לקנות עוד עוגות יום הולדת, בלונים עם הכיתוב "יום הולדת שמח" וכן ברכות מעוטרת לרגל האירוע. "המועצה למניעת הרע ועשיית הטוב", הגוף האמון על אכיפת האסלאם בממלכה, אף הזהירה את הקונדיטורים בממלכה כי תגדע את ידם במידה וימכרו בחנויות עוגות יום הולדת. בעקבות הצו והפיקוח שבא בעקבותיו, ירדו באחרונה הכנסותיהם של ליצנים ואולמות אירועים, שנהנו עד לאחרונה מההוצאות הגבוהות הכרוכות בעריכת ימי הולדת עבור ילדיהם של שיחיים סעודים.

האיסור על עריכת ימי הולדת בממלכה הסעודית אינו חדש. סעודיה היא מדינה שאימצה את האסלאם הוהאבי הנחשב לאסכולה הנוקשה ביותר באסלאם האורתודוכסי. מייסד התנועה, מֶחֶמד עבד אל-והאב, יצא כבר במאה השמונה עשרה נגד המנהג לציין את יום הולדתו של הנביא מֶחֶמד, שחל בחודש השלישי בלוח השנה

¹ התמונה שלעיל לקוחה מתוך:

<http://susieofarabia.wordpress.com/2008/03/21//happy-birthday-shhhh>

האחרון של מזכירת המדינה האמריקנית קונדוליסה רייס במדינה. במהלך הביקור ציינו שר החוץ הסעודי סעוד אל-פיצל והמלך הסעודי עבדאללה בן עבד אלעזיז את יום הולדתה שחל באותו הזמן ולשם כך כיבדו אותה, כמקובל במדינות מערביות, בעוגת יום הולדת. כתוצאה מכך האשימו רבים בממלכה את בית המלוכה במוסר כפול ובגמישות דתית רק כאשר מדובר בימי הולדת של אנשים שהממשלה רוצה בטובתם.

הויכוח על עריכת ימי הולדת בסעודיה הנו חלק ממערכה ארוכת שנים בין הכוחות הליברליים ובין הכוחות השמרניים על צביונה של המדינה. הכוחות השמרניים מבקשים לראות את סעודיה יותר אסלאמית ופחות מערבית. הם תובעים מדיניות חוץ עצמאית שתעדיף את האינטרסים הערביים והאסלאמיים אפילו על חשבון היחסים עם המערב. לעומת זאת, הכוחות הליברליים מבקשים לעודד את האסלאם המתון במדינה, שיעודד הידברות ושיפור הקשרים התרבותיים והכלכליים עם מדינות המערב ובראשן ארה"ב, גרמניה ויפן. לפיכך נראה כי גם בשנים הבאות נמשיך לראות ביטויים שונים של המאבק בחברה הסעודית שבא לידי ביטוי בסוגיות זוטות לכאורה כמו עריכת ימי הולדת.

ד"ר יוסי מן*

אסלאם

בתולות גן עדן

"רציתי להגיע לגן עדן, לפגוש שם את 72 הבתולות וליהנות ממנעמי החיים. המורה בבית הספר סיפר לנו מה מחכה לנו בגן עדן. הוא אמר לנו לצום, להתפלל ולעשות מעשים

והחוגגים נמנעים מלתאר את האירוע במונחים ערביים-אסלאמיים, הרי שניתן לחגוג את יום ההולדת ללא כל בעיה הלכתית. כלומר במקום לכתוב על עוגת יום ההולדת "עיד מילאד" (הביטוי הערבי ליום הולדת), ניתן לכתוב את המינוח הלועזי "Happy Birthday", דבר שמדגיש כי האירוע אינו בעל צביון אסלאמי אלא מערבי.

אולם פסק ההלכה המתירני לא היה לשביעות רצונם של הכוחות השמרניים בממלכה. פסק ההלכה קומם עליו רבים מהממסד הדתי בסעודיה שטענו כי בשנים האחרונות פרסם השיח' עוודה מספר פסקי הלכה שעוררו דיון ציבורי סוער ו"השפיעו לרעה" על החברה המקומית. כך למשל השיח' עוודה נמנה על חכמי הדת שהתירו לנשים להוציא רישיון נהיגה למרות שהממסד הדתי הרשמי אסר זאת. לפיכך הממסד הסעודי, ובראשם המופתי של סעודיה עבד אל-עזיז אלשיח', מיהר לפרסם הודעת תגובה כי בממלכה הסעודית ניתן לערוך רק אירוע אחד בעל אופי שמח – חג העיד אל-פיטר המצוין מיד עם תום חודש הרמדאן.

בעקבות המהומה שקמה בסעודיה מיהרו רבים לתהות על מדיניותה של הממשלה כלפי אירועים לאומיים. שכן רבים בממלכה סבורים כי על ממשלת סעודיה לציין בצורה גלויה וראונית אירועים מעצבים בהיסטוריה של המדינה כדוגמת כיבוש הבירה הסעודית ריאד בידי המשפחה השלטת אל-סעוד בשנת 1902. אולם בשלב זה אוסרים חכמי הדת על עריכת טקסים לאומיים בטענה כי אלו מנהגים מערביים הזרים לאסלאם.

בתגובה מיהרו כמה ממצדדי הזרם הליברלי בסעודיה, לפרסם תמונות מביקורה

* ד"ר יוסי מן מלמד במחלקה ללימודי המזרחית בביראילן. מתמחה במדינות המפרץ ובמדיניות הנפט.

רק אל בעליהן. פירוש אחר מציע כי "חור אל-עין" משפילות את מבטן ממבוכה בשל המודעות ליופיין.

ההנחה כי המאמינים ישרי הדרך, כמו גם המאמינים הלוחמים את מלחמות המצווה, הג'האד, יזכו להגיע לן עדן ולפגוש את שחורות העין, מקבלת חיזוק ממורי הלכה מוסלמים מוסמכים, בין השאר מאוניברסיטת אל-אזהר במצרים, המהווה את מקור הסמכות המרכזית לפסיקה הלכתית הטרוריסטים שביצעו את פיגועי ה-11 בספטמבר האמינו כי שחורות העין הן אחד מן התגמולים הממתיינים להם בגן העדן. במכתב ההנחיות שנמצא במכוניתו של אחד הטרוריסטים, נואף אל-חמזי, בנמל התעופה בבוסטון נמצאים שני אזכורים אודות שחורות העין: "יבוא יום, בעזרת אלה, ותבלה עם שחורות העין בגן העדן". "דעו כי הגנים קושטו עבורכם ביופיים שבקישוטיהם וכי שחורות (העין) קוראות לכם."⁵

אך לצידה של המסורות המאמינות בקיומן של 72 הבתולות, קיימת גם דעה הפוכה. ד"ר מאהר חאתחוט, אמר כי אין שום דבר בהוראת האסלאם בנוגע לבתולות או לחיי מין בגן עדן. לדידו "זהו דבר מגוחך וכל מוסלמי יודע זאת".⁶ לטענתו, אין הכוונה לנשים אלא למלאכים. הוא מציג את הכתוב בקראן כפולקלור ותו לא. לדבריו, אין לקחת את תיאורי גן העדן באופן מילולי.

חן עמר*

טובים כדי להגיע לן עדן. הוא סיפר לנו על חיי ההנאה שמחכים לנו שם: נהר של דבש, נהר של יין ו-72 בתולות. מאז שאני לומד בקראן אני יודע על החיים המתוקים שמחכים לי שם".¹

האמונה בגן העדן משותפת לכל הדתות המונותאיסטיות. המאמינים מכוונים את מעשיהם בעולם הזה על מנת להגיע אל חיי הנצח בגן העדן. הפרשנות למושג גן העדן, משתנה בין דת לדת. בחלק מן האמונות מדובר במושג רוחני ובחלק אחר מדובר במושג גשמי. אחד המאפיינים בגן העדן על פי האמונה האסלאמית הוא קיומן של 72 הבתולות.

הקראן, הפרשנות המוסלמית וספרות החדיית מזכירים את בתולות גן העדן.² הקראן אינו מונה מספר מדויק של נשים, והמספר 72 הינו אך ורק על פי המסורת.³ התיאורים העולים מן המסורת מתייחסים אליהן כאל נשים היפות מנשות העולם הזה. הן נקראות "חור אל-עין" בגלל צבע עיניהן אשר אינו כצבע עיניהן של בנות העולם הזה (שחור עיניהן שחור מאוד והלובן של עיניהן לבן מאוד). על פי הקראן אלו נשים שלא חוללו לפנים על ידי אדם או שד.⁴ בתוליהן מתחדשים בכל פעם מחדש. בנוסף, נשים אלו נאמנות לבעליהן. מבטן מושפל ומופנה

¹ עדותו של חוסס עבדו, ילד בן 14, אשר נתפס בדרך לביצוע פיגוע התאבדות. ידיעות אחרונות, 25.3.2004.
² פסוקי הקראן המעידים על קיומן של בתולות גן העדן: 44: 54 - " והשאנו אותם לשחורות העין כגמול על מה שעשו" 4: 57 - " אלו שהאמינו ועשו הישר, נביאם אל גנות וימשכנו תחתיהן הנהרות, לעולמים יהיו בתוכן ולנצח, ולהן בתוכן נשים טהורות".
52: 20 - " והשאנו אותם לשחורות העין". מתוך הקראן בתרגומו של פרופסור אורי רובין: *הקוראן* (תל אביב: אוניברסיטת תל אביב הוצאה לאור, 2005).

³ בשיחה שניהלתי עם מוסלמי דתי הוא ניסה להעמיד אותי על טעותי בהקשר ל-72 הבתולות. לטענתו המספר 72 הינו מוטעה והוא נתון לפרשנות. וזאת מאחר ואין תיאור מדויק בקראן. ח.ע.

⁴ 55: 74 - "לא נגע בהן לפני כן אדם או שד". 2: 25 - "להם למאמיני אלה נשים טהורות". הפסוקים מתוך הקוראן, ראו הערה 1.

⁵ אל-שרק אל-אוסט, לונדון 30-09-01

⁶ http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/sal/sal.pl?ID=107345_memri&act=show&dataid=462

* חן עמר היא דוקטורנטית במחלקה ללימודי המזרחית בבר אילן. היא מתמחה באסלאם בימי הביניים.

דעות, פוליטיקה ופרשנות

הרשות הפלסטינית

המצב הפנימי בעזה ביום שאחרי

המצוקה ממנה סובלים תושבי עזה במהלך "עופרת יצוקה" הינה במידה רבה המשכה הישיר של המציאות הקשה שאפינה את עזה מאז השתלטות החמאס (יוני 07'). זו התבטאה בהעמקת העוני והאבטלה, תחושת מצור, בידוד וניתוק מהאוכלוסייה הפלסטינית באיו"ש, שלטון טרור ופחד תוך שלילת חירויות יסוד והחרפת היחסים עם מדינות ערב המתונות, במקביל להגברת ההשפעה האיראנית. בחודשים האחרונים אף גברה התעוזה של החמאס והיא הכריזה על אימוץ חוקים אסלאמיים והפיכת הרצועה בהדרגה אך בנחישות לישות המתנהלת לפי ההלכה האסלאמית ("שריעה"). על פי החוק שנדון בפרלמנט שבשליטת החמאס, עבירות על חוקי האסלאם יגררו עונשים על פי השריעה. כך למשל יינתנו עונשי מלקות לשותים שיכר, למהמרים ולפוגעים ברגשות הדתיים, קטיעת איברים לגנבים, עונש מוות למרגלים ולבוגדים המנהלים מגעים עם האויב וכו'.

החמאס, המשתמשת בתושבי עזה (המונים כ-1.5 מליון נפש, ושכמעט כמחציתם מתחת לגיל 14), כ"מגן אנושי" לפעיליה, ממשיכה להציג בפניהם את האסלאם ואת הפעלת הטרור נגד ישראל כפתרון למצוקותיהם, וכדרך הבלעדית לעשיית צדק ולהשבת הכבוד הפלסטיני (כדברי מחמוד אל-זהאר: "המשימה היא הקמת עולם ללא ציונים, עושק, דיכוי

ותוקפנות"). בשלב זה נראה שלמרות הביקורת על החמאס, הפגיעה בתמיכה הציבורית בה איננה משמעותית, נוכח חולשת היריבים הפוליטיים מבית והשנאה העמוקה לישראל. אך החמאס מוטרדת מהאפשרות של שחיקה בתמיכה בה בעתיד, ככל שיומחשו ממדי הפגיעה בעזה וחוסר יכולתה לדאוג לאוכלוסייה בשל דבקותה במדיניות הג'יהאד. לפיכך היא מכבירה בתיאורי "עמידה איתנה ונחושה של העם הפלסטיני", בדיווחים כוזבים על היקף פגיעותיה בחיילי צה"ל, ובהבטחות ל"ניצחון אלוהי" ול"גורל שחור לחיילי צה"ל". זאת, במקביל לבניית לגיטימציה בינלאומית ובינערבית לפעילותה בסיוע נציגי הארגונים הבינלאומיים ברצועה והתקשורת הזרה והבינערבית (ובראשה ערוץ "אל-ג'זירה", שהפך להיות זרוע ההסברה שלה). אלה מציגים תמונות מלחמה של משבר הומניטרי חמור בעזה, הרס ו"טבח" באזרחים (במיוחד תצלומי תקריב של תינוקות).

בפועל, מטרתה של החמאס היא להביא, גם במחיר דמם של אזרחי עזה, לחיזוק אחיזתה בשלטון ברצועה. היא מנסה לעשות זאת באמצעות הפיכתה לתנועה שעל המערכת הבינלאומית, העולם הערבי וישראל להשלים עם מעמדה המדיני כמייצגת של האוכלוסייה הפלסטינית, במיוחד בעזה, ועם זכותה להפעיל כוח לקידום האינטרסים הפלסטיניים. כמו כן היא מנסה להקל את הלחצים המופעלים עליה מצד האוכלוסייה, ע"י פתיחת מעבר רפוח.

מכיוון שישראל לא שמה לה כמטרה את מיטוט שלטון החמאס, הרי שעתידיה של עזה ביום שאחרי סיום המבצע נראה בעייתי ביותר. התושבים החווים כעת את "טראומת

או שמאמץ השיקום יהפוך לאפיק דרכו תזכה החמאס ללגיטימציה מצד גורמים בינ"ל, במיוחד אירופאיים. מנגד החמאס תנסה כמיטב יכולתה למנוע את הפיכת סוגיית השיקום למנוף לחזרת הרשות הפלסטינית בהובלת אבו מאזן ולחדירת גורמים מתונים לרצועה. סביר שבסופו של דבר יינתן תפקיד מוביל בעניין זה לארגוני האו"ם השונים ויהיה צורך ליצור מנגנונים שיבטיחו שהשיקום יתבצע על ידם ולא ייזקף לזכותה של החמאס.

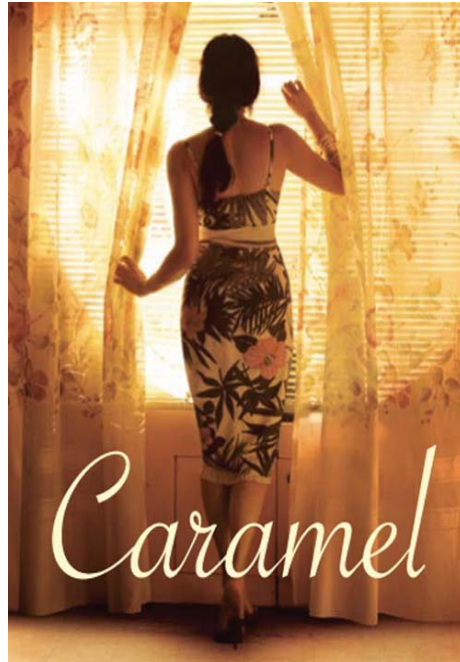
ציונית פתאל-קופרווסר*

המלחמה" שהחמאס הובילה אליה, יאלצו לשוב ולהתמודד עם העלטה החברתית-כלכלית-דתית שהחמאס מטילה עליה, בחסותו של בית המדרש האיראני. לא רק תושבי עזה צריכים לשאול את עצמם האם הם משלימים עם מציאות זו או שברצונם לשנותה, גם על ישראל, פת"ח, מצרים והמערכת הבינ"ל לשאול את עצמם האם לתת ידם לכך. מעבר למציאות הביטחונית החדשה האמורה להיווצר ברצועה, מספקת המלחמה כלי משמעותי להשפעה על עתידה של עזה בדמות מאמץ השיקום הצפוי. ישראל ומצרים לא תוכלנה להסכים לכך שגורמים אסלאמיים קיצוניים דוגמת איראן ינצלו את המצב ברצועה כדי לתקוע שם יתד כפי שעשו בלבנון,

* ציונית פתאל-קופרווסר היא דוקטורנטית במחלקה ללימודי המזה"ת בבר אילן, מתמחה בחברה וכלכלה פלסטינית.

קולות מן המזרח

Caramel – סגר בנאט – סלון היופי של לבנון

תמונת הסרט.¹

Caramel הינו סרט לבנוני אשר יצא לאקרנים בשנת 2007. הוא היה מועמדה של לבנון לתחרות האוסקר. הסרט, בבימויה של השחקנית הלבנונית, נאדין לבפי, זכה להצלחה גדולה בלבנון וברחבי העולם. לבפי, אשר זהו סרטה הראשון כבימאית, הקדישה את הסרט "לגברת העולם – בירות".

Caramel מציג את סיפור חייהן של ארבע נשים לבנוניות החיות בבירות ומתמודדות עם בעיות החיים. מקום ההתרחשות הוא סלון היופי *Si Belle*, בו עובדות לָאָל, נסרין ורימה. אליהן, מצטרפת חברתן הטובה ג'מאל, המבוגרת מהן מספר שנים לא מועט. בסלון, מתכנסות הבנות מדי יום ומטפלות בלקוחותיהן. לכאורה, הסרט מציג סיפור חיים פשוט ומתאר את חיי האהבה של נשים אלו, את תקוותיהן, שאיפותיהן ואף אכזבותיהן. אך מבעד לפשטות מתגלים מסרים עמוקים יותר.

ארבע הדמויות הראשיות בסרט הן: לָאָל – צעירה נוצרית המנהלת רומן עם גבר נשוי, נסרין – צעירה מוסלמית אשר נמצאת על סף נישואין אך חוששת פן יתגלה שאינה בתולה, רימה – צעירה נוצרית אשר מגלה נטיות לסביות, וג'מאל – אישה נוצרית אשר מנסה לטשטש את פגעי הגיל. ארבע דמויות אלו הן הציר אשר סביבו סובב הסרט. מעבר לכביש, ממול לסלון, נמצאת המתפרה הישנה והדירה של "דודה" רוז. איתה מתגוררת לילי אחותה הזקנה אשר עסוקה כל היום באיסוף ניירות ישנים. שתיהן נשים נוצריות אשר נראה שקיים ביניהן קשר רגשי חזק, אך

¹ <http://dearcinema.com/wp-content/uploads/2008/07/caramel.jpg>

במקום להוות עוגן של ביטחון, הקשר בין הנשים הינו קשר מעכב המונע משתיהן לנסות ולפרוץ את מעגל חייהן.

הדמויות הנוספות בסרט הן הדמויות הגבריות. בסאם, ארוסה של נסרין, הינו צעיר מוסלמי עשיר. כאשר הוא ונסרין נוסעים לבית הוריו הוא מבקש ממנה לסגור את הכפתור בחולצה ולהיראות צנועה יותר. שארל, גבר נוצרי זר בא בימים, אשר מחזר אחר רוז התופרת. הוא דובר רק צרפתית, בעוד רוז דוברת ערבית ומבינה צרפתית בסיסית. יוסף השוטר אשר תחנתו ממוקמת ממול למספרה. הוא מאוהב בסתר בלֵיאל, ובסוף הסרט הוא עובר שינוי קוסמטי. מבין כל הדמויות שבסרט, הנשים והגברים, אנו יודעים מה עלה בגורלם של בסאם ונסרין, הם התחתנו. אך עתידן של שאר הדמויות לוט בערפל, ויוצרת הסרט משאירה אותו בידי הצופים.

מימין: ג'מאל, רימה, נסרין (יושבת) ולֵיאל.²

הסרט עוסק ברובו בשינויים קוסמטיים. הנשים המגיעות אל הסלון יוצאות ממנו עם עיצובי שיער חדשים, ציפורניים חדשות וכו', אך לא עם שינויים מהותיים בגופן. הן משמרות את הקיים. ג'מאל, הגרושה ואם לשני מתבגרים, מנסה באמצעים קוסמטיים ובעזרת "רמאויות קטנות, לשמר את נעוריה. כאשר לֵיאל שוכרת חדר במלון זול, על מנת לחגוג את יום ההולדת של מאהבה הנשוי, היא מנקה את החדר במשך יום שלם, ועוטפת אותו בכיסויים חדשים כדי לשוות לו מראה נאה יותר. דודה רוז התופרת, מתקנת בגדים ישנים ולילי אוספת ניירות ישנים ומצהיבים שזרוקים ברחוב. נראה שהשינויים הקוסמטיים לא יעזרו. צריך שינוי מהותי יותר.

מבין כל הדמויות הנשיות, היחידה שעברה שינוי שאינו קוסמטי-חיצוני גרידא, היא נסרין. בסיוע חברותיה הנוצריות עברה נסרין המוסלמית, ניתוח לאיחוי קרום הבתולים על מנת שתוכל להתחתן עם בסאם. נכון, אין המדובר בניתוח מסובך והוא אף נחשב לניתוח "קוסמטי", אך עדיין מדובר בניתוח ולא בכסות חיצונית כאיפור. לאחר הניתוח, עתידה של נסרין מובטח והיא מתחתנת עם בסאם. הנשים האחרות, הנוצריות, עסוקות רק בשינויים קוסמטיים, ועתידן כלל אינו ברור.

ההשלכה על לבנון ברורה. שינויים קוסמטיים, קרי תיקונים קלים בחוקה, לא יעזרו לה. אם ימשיכו הדמויות המובילות בלבנון לנסות ולשנות את פני המדינה בשינויים קלים, הרי

² http://www.al-akhbar.com/files/images/p12_20070813_pic1.full.jpg

שלמדינה לא יהיה עתיד. השינוי שצריך להגיע, צריך להיות שינוי מוסלמי בחסות נוצרית. אם הדמויות המנהיגות את לבנון לא יעשו זאת, הרי שעתידה של לבנון נותר לוטה בערפל, בדמיון הצופים.

רובד אחר להתבוננות במסרים של הסרט הוא הרובד העדתי. כל אחת מהדמויות שייכת למיעוט אחר בלבנון. מלכתחילה אין אפשרות לדעת מי שייכת לאיזה מיעוט דתי בלבנון. גיבורות הסרט והדמויות הנלוות מדברות באותה שפה, עם אותם הניואנסים והשילובים עם שפות אחרות, ובאותה אינטונאציה. רק לאט נחשפת שייכותן הדתית באמצעים חזותיים בדרך כלל: מפגש עם בני משפחה בו הנשים רעולות ברעלות בצבעים בהירים דבר המעיד על שייכותן לסונה ולא לשיעה; משחק עם שרשרת ענודה לצוואר שעליה צלב קטן; תפילה לפני השינה, וכדומה. אולם כאשר נערך בשכונה טקס נוצרי ביום חג, המספרה פועלת כרגיל וכל הנוכחים בה, נוצרים ומוסלמים, מכבדים את התהלוכה המתקיימת בשכונה. ניתן לראות מיהם הנוצרים שבחבורה רק על פי נכונותם לשיר את המזמורים הדתיים...

נאדין לבפי³

שכונת המגורים בה ממוקמת המספרה, נראית כאחת השכונות העתיקות של בירות, ואך מעט מהסצנות בסרט מתרחשות מחוצה לה. זוהי גם סביבת העבודה, גם איזור הבילוי וגם מעין מיקרו-קוסמוס של בירות ושל לבנון כולה. הסרט מציג את מהלך חייהן של החברות, לכאורה כמהלך חיים רגיל ושגרת, אבל כמו בלבנון, גם כאן דבר איננו כפי שהוא נראה על פני השטח, ומתחת לו רוחשים כוחות, מעשים וקולות אחרים.

דמות המשנה של הזר בסרט מוצגת באור מגוחך וכמעט אבסורדי: שארל, המחזר הקשיש של "הדודה" רוז, מוכן "לקצר את המכנסיים עד אין קץ", העיקר להשיג את מבוקשו. ואולם ברגע אחד של התעשתות מתברר שהזר והמקומית, שארל רוז, לא בהכרח מקבלים את מה שהם רוצים. אולי כל זה מסמל את שרצתה הבימאית להעביר כמסר על לבנון: אנחנו מסוגלים לחיות יחד באחוה ובשלווה, רק אם תתנו לנו לנהל את חיינו בלי התערבות זרה, גם אם יהיה זה במחיר ויתור על עתיד "מערבי" המובטח ללבנון, רק אז יהיה לנו עתיד. ואולי העתיד המובטח הזה איננו עתיד כלל, היות והמדובר בשני אנשים מבוגרים מאד, שהקשר ביניהם לא יניב פרי.

³ <http://www.aksalser.com/uploads/42be859409734e2acc222e9817c48a34.JPG>

אחד הדברים המעניינים בסרט הוא המרחב הלשוני שלו: כל הדמויות (למעט הזר) דוברות ערבית-לבנונית מדוברת, שפה שהלבנונים הנוצרים מסרבים לכוונת "ערבית" וקוראים לה "לבנונית". מבין הניבים של הערבית, זו אולי ה"משולבת" ביותר: יש בה מילים רבות מהצרפתית, לעיתים גם מאנגלית, ואפילו מילים שהן שיערוב של מילים צרפתיות והטייתן בערבית. למשל, המילה הצרפתית Bonjour (שלום) מקבלת את הסיומת הערבית הזוגית והופכת להיות Bonjourin על פי המקובל לענות בערבית. שימוש זה הינו ייחודי ללבנון, בעיקר לחלקיה הנוצריים אך אין ספק שכל דמויות הסרט מכירות אותו, מבינות אותו ופועלות על פיו.

דלית אטרקצ'י ודני נאור*

* דלית אטרקצ'י היא דוקטורנטית במחלקה ללימוד המזה"ת בבר אילן. מתמחה במגדר במרוקו ובמעירב. מורה ומדריכה של מורים המלמדים את תחום "עולם הערבים והאסלאם" בבתי הספר התיכוניים בארץ. דני נאור הוא דוקטורנט במחלקה ללימודי המזה"ת בבר אילן. הוא מתמחה בפוליטיקה הלבנונית וביחסי לבנון-סוריה.